

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k návrhu nařízení Rady o právním rámci Společenství pro evropskou výzkumnou infrastrukturu (ERI)

KOM(2008) 467 v konečném znění – 2008/0148 (CNS)

(2009/C 182/08)

Zpravodaj: **pan STANTIČ**

Dne 5. září 2008 se Rada Evropské unie, v souladu s článkem 172 Smlouvy o založení Evropského společenství, rozhodla konzultovat Evropský hospodářský a sociální výbor ve věci

návrhu nařízení Rady o právním rámci Společenství pro evropskou výzkumnou infrastrukturu (ERI)

KOM(2008) 467 v konečném znění – 2008/0148 (CNS).

Specializovaná sekce Jednotný trh, výroba a spotřeba, kterou Výbor pověřil přípravou podkladů na toto téma, přijala stanovisko dne 6. ledna 2009. Zpravodajem byl pan STANTIČ.

Na 450. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 14. a 15. ledna 2009 (jednání dne 15. ledna 2009), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 149 hlasy pro, 1 hlas byl proti a 5 členů se zdrželo hlasování.

1. Závěry a doporučení

1.1 Prvotřídní výzkumná infrastruktura je jedním z hlavních pilířů dalšího rozvoje evropského výzkumného prostoru.

1.2 Zřízení a provoz konkurenceschopných evropských výzkumných infrastruktur (ERI) světové úrovně zpravidla přesahuje kapacity jednotlivých členských států EU a také jejich možnosti tyto infrastruktury využívat; proto je společný postup právě v této oblasti pro evropskou úroveň obzvláště přínosný. Výhodou takových infrastruktur je, že podporují intenzivnější propojení do sítí a spolupráci uvnitř evropského výzkumného prostoru a pomáhají snižovat stále ještě existující roztříštěnost.

1.3 EHSV proto podporuje plán na rozvoj 44 nových rozsáhlých výzkumných infrastruktur celoevropského významu v nadcházejících 10–20 letech, jež předložilo Evropské strategické fórum pro výzkumné infrastruktury (ESFRI).

1.4 Jednotlivé vnitrostátní právní rámce pravděpodobně neposkytnou vhodný právní základ pro rozvoj výzkumných infrastruktur celoevropského významu a světové úrovně. EHSV proto podporuje návrh nařízení o jednotném rámci Společenství pro ERI, který může usnadnit a urychlit provádění projektů navržených ESFRI.

1.5 Nové výzkumné infrastruktury světové úrovně mohou do velké míry zvýšit přitažlivost evropského výzkumného prostoru (ERA) a zabránit odlivu mozků z Evropy. Koncentrace rozsáhlých infrastruktur výhradně do rozvinutých zemí však, alespoň z krátkodobého hlediska, přitáhne výzkumné pracovníky z celé Evropy. Tento potenciálně negativní dopad pro některé země lze

z dlouhodobého hlediska kompenzovat tak, že ERI bude vhodně geograficky rozmístěna a přístup do ní bude co možná nejotevřenější.

1.6 EHSV vyzývá členské státy, aby navázaly na iniciativu ESFRI a Komise a co nejdříve vypracovaly národní plány rozvoje a modernizace výzkumných infrastruktur.

1.7 Výbor podporuje návrh osvobodit ERI oddané z přidané hodnoty a spotřební daně, jelikož to zvyšuje její přitažlivost a dává jí konkurenční výhodu před podobnými projekty jinde ve světě.

1.8 EHSV doporučuje, aby Společenství aktivněji přispívalo ke spolufinancování ERI tím, že zvýší prostředky v 8. rámcovém programu pro výzkum a vývoj. Zvýšením svého vlivu prostřednictvím částečného vlastnictví bude mít Společenství lepší pozici k tomu, aby zaručilo širší geografické rozšíření ERI a poskytlo volný přístup co nejširšímu okruhu evropských výzkumných pracovníků.

1.9 Výbor doporučuje, aby evropská politiky soudržnosti a její finanční nástroje, tj. strukturální fondy, daly vyšší prioritu rozvoji nových výzkumných a inovačních kapacit. Vyzývá dále Komisi a členské státy, aby rozvinuly dodatečné politické nástroje, které by podnítily další investice soukromého sektoru do výzkumné infrastruktury.

1.10 EHSV by rád poukázal na náklady na provoz a udržování ERI po ukončení počátečních investic. Tyto náklady, které mohou ročně dosáhnout až 20 % investiční hodnoty, potenciálně ohrožují koncepci otevřeného přístupu pro výzkumné pracovníky ze zemí, které nejsou členy ERI. Stálo by tedy za to zahrnout spolufinancování probíhajících projektů z evropských fondů do 8. rámcového programu Společenství pro výzkum a vývoj.

2. Úvod

2.1 Zřízení evropského výzkumného prostoru (ERA) je od roku 2000 ⁽¹⁾ hlavním cílem všech opatření Společenství v oblasti výzkumu a vývoje. V následujícím období zahájily členské státy řadu iniciativ na tomto poli, řada vnitrostátních a institucionálních překážek však stále brání dosažení konečného cíle, jímž je vytvoření „páté svobody“ v Evropě – volného pohybu znalostí. Jedním z ústředních problémů Evropy v oblasti vědy a výzkumu je její roztržitost, jež jí brání v plném využití svého výzkumného potenciálu.

2.2 Není pochyb o tom, že prvotřídní výzkumná infrastruktura představuje jeden z hlavních pilířů dalšího rozvoje ERA ⁽²⁾, protože:

- podporuje špičkovou kvalitu ve vědě,
- umožňuje provádět základní a aplikovaný výzkum, konkurenceschopný v celosvětovém měřítku,
- přitahuje nejlepší výzkumné pracovníky,
- podněcuje inovace v průmyslu a podporuje přenos znalostí,
- přispívá k evropské integraci,
- vytváří vyšší evropskou přidanou hodnotu.

2.3 Jednou z vlastností rozsáhlé evropské výzkumné infrastruktury je to, že vysoké investice a provozní náklady s ní související a rovněž její schopnost plně využít kapacity často přesahují potenciál členských států. To znamená, že evropská špičková střediska dost často nedosahují „kritické masy“. Některá rovněž trpí nedostatečným zapojením do sítí a nedostatečnou spoluprací. I přes tyto nedostatky se Evropě v minulosti podařilo zřídit řadu důležitých celoevropských projektů světové úrovně, např. CERN, ITER, EMBO, ESA, ESFR ⁽³⁾ a jiných.

2.4 Návrh nařízení KOM(2008) 467 v konečném znění, který je předmětem tohoto stanoviska, je jednou z pěti iniciativ Komise plánovaných na rok 2008, jejichž cílem je podstatně urychlit vytvoření evropského výzkumného prostoru (ERA) ⁽⁴⁾.

- ⁽¹⁾ V roce 2000 publikovala Komise první sdělení v této oblasti s názvem Směrem k evropskému výzkumnému prostoru.
- ⁽²⁾ Rada ve složení pro hospodářskou soutěž (vnitřní trh, průmysl a výzkum), 29. a 30. května 2008.
- ⁽³⁾ CERN – Evropská organizace pro jaderný výzkum, ITER – Mezinárodní organizace energie z jaderné syntézy, EMBO – Evropská organizace pro molekulární biologii, ESA – Evropská kosmická agentura, ESFR – Evropské zařízení pro synchrotronové záření.
- ⁽⁴⁾ Dalšími iniciativami/politikami jsou: společné plánování výzkumu, evropské partnerství pro výzkumné pracovníky, správy duševního vlastnictví a široké otevírání ERA světu.

2.5 Návrh by přispěl k cílům lisabonské agendy, jelikož by urychlil veřejné a soukromé investice do výzkumu, které jsou stále podstatně nižší než cíl 3 % HDP stanovený do roku 2010 (v současné době je to v průměru 1,7–1,8 % HDP). Návrh by položil základ velmi potřebné konsolidaci evropských výzkumných infrastruktur. Ty by posílily ERA a zvýšily konkurenceschopnost evropských podniků.

3. Souvislosti

3.1 Evropská rada, která se snažila o lepší řešení řady problémů s výzkumnou infrastrukturou, zřídila již v roce 2002 Evropské strategické fórum pro výzkumné infrastruktury (ESFRI) ⁽⁵⁾ a pověřila ho vypracováním plánu pro zřízení a rozvoj další generace rozsáhlé infrastruktury celoevropského zájmu.

3.2 ESFRI na základě rozsáhlých konzultací (s 1 000 expertů na vysoké úrovni) a ve spolupráci s Komisí určil 35 celoevropských projektů ⁽⁶⁾, jež by naplnily potřebu rozsáhlých celoevropských výzkumných infrastruktur v nadcházejících 10–20 letech ⁽⁷⁾.

3.3 Plán předpokládá vytvoření nových důležitých infrastruktur různé velikosti a hodnoty, které budou pokrývat širokou škálu oblastí výzkumu od společenských a přírodních věd po elektronické systémy archivování vědeckých publikací a databáze ⁽⁸⁾. Odhadovaná hodnota všech projektů je více než 20 miliard eur.

3.4 ESFRI při určování faktorů, které by mohly bránit zřízení celoevropských výzkumných infrastruktur světové úrovně, kromě finančních a organizačních omezení rovněž zdůraznil chybějící právní rámec nebo struktury na evropské úrovni, které by umožnily přímo a účinně navázat mezinárodní partnerství. V současné době se musejí partneři, jež chtějí spolupracovat na rozvoji sdílené výzkumné infrastruktury, nejdříve dohodnout na národním právním základě ⁽⁹⁾, který hodlají použít, nebo musejí využít mezinárodní dohody. To způsobuje dodatečné administrativní problémy.

⁽⁵⁾ ESFRI – European Strategy Forum on Research Infrastructures, <http://cordis.europa.eu/esfri/home.html>.

⁽⁶⁾ European Roadmap for Research Infrastructures (evropský plán postupu pro výzkumné infrastruktury), zpráva za rok 2006, <http://cordis.europa.eu/esfri/roadmap.htm>. Plán byl dokončen v roce 2008 (byly přidány konkrétně projekty v oblasti životního prostředí, biologických a environmentálních věd) a dnes obsahuje celkem 44 projektů.

⁽⁷⁾ Evropský plán postupu pro výzkumné infrastruktury, zpráva za rok 2006, <http://cordis.europa.eu/esfri/roadmap.html>.

⁽⁸⁾ Projekty infrastruktur pokrývají 7 různých vědeckých oblastí: společenské a humanitní vědy; environmentální vědy; energetika; biomedicína a vědy o živé přírodě; vědy o materiálech; astronomie, astrofyzika, nukleární a částicová fyzika; informatika a zpracování dat.

⁽⁹⁾ Například: francouzská *société civil*, německá *GmbH*, britská *limited liability company (Ltd)* nebo nizozemská *stichting (foundation)*.

3.5 ESFRI tedy zdůraznil potřebu vytvořit specifický právní rámec Společenství pro zřízení evropské výzkumné infrastruktury (dále: ERI), do které bude zapojeno více členských států.

3.6 Definice pojmu ERI: pojem se vztahuje na objekty, zařízení, zdroje a služby, které vědecká obec využívá k provádění špičkového výzkumu. To zahrnuje vědecké vybavení, zdroje založené na znalostech (vědecké sbírky, archívy, strukturovaná vědecká data), infrastruktury informačních a komunikačních technologií a další zdroje jedinečné povahy, které jsou nutné k dosažení vynikajících výzkumných výsledků. Tyto výzkumné infrastruktury se mohou nacházet buď na jednom nebo na více místech (organizovaná síť zdrojů).

4. Návrh Komise

4.1 Komise dospěla k závěru, že stávající právní nástroje vycházející z různých národních legislativ nemohou naplnit potřeby nové celoevropské infrastruktury, a na popud členských států vypracovala návrh nařízení Rady o právním rámci Společenství pro ERI založené na článku 171 smlouvy o ES.

4.2 Hlavním účelem navrženého právního předpisu je umožnit členským státům a třetím zemím zapojeným do rámcového programu Společenství pro výzkum a vývoj, aby společně zřídily a provozovaly výzkumná zařízení celoevropského významu.

4.3 ERI má právní subjektivitu, která se zakládá na členství (zapojení musí být nejméně tři členské státy, mohou se připojit třetí země a mezivládní organizace), a plnou způsobilost k právním úkonům uznanou ve všech členských státech. Nařízením se stanoví právní rámec pro požadavky a postupy nutné ke zřízení ERI.

4.4 ERI má status mezinárodní organizace pro účely směrnice o dani z přidané hodnoty, o spotřební dani a o veřejných zakázkách. Je tedy osvobozena od DPH a spotřební daně a její veřejné zakázky se neřídí ustanoveními směrnice o veřejných zakázkách⁽¹⁰⁾.

4.5 ERI může být spolufinancována z finančních nástrojů politiky soudržnosti v souladu s nařízením Rady⁽¹¹⁾ o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti.

5. Obecné připomínky

5.1 EHSV se domnívá, že navržený nový právní nástroj, který by doplnil stávající právní nástroje, usnadní a podpoří

rozhodovací proces v oblasti nových infrastruktur celoevropského zájmu, a napomůže tak urychlit vytvoření ERA a dosažení cílů Lisabonské strategie.

5.2 EHSV vítá jasný a odhodlaný závazek Komise a členských států harmonizovat probíhající rozvoj evropské výzkumné infrastruktury. Pouze tak bude možné provést plán navržený ESFRI.

5.3 Vytvoření nových výzkumných infrastruktur nejvyšší světové úrovně může značně přispět k celkové přitažlivosti evropského výzkumného prostoru. Ten hraje zásadní úlohu v úsilí o udržení a další motivování 400 000 vysoce talentovaných mladých výzkumných pracovníků, které Evropa potřebuje k dosažení tříprocentního cíle v oblasti investic do vědy a vývoje. Špičková výzkumná infrastruktura může navíc přilákat nadané a vysoce kvalifikované výzkumné pracovníky z celého světa.

5.4 Vzhledem k mimořádně náročné povaze navržených projektů výzkumných infrastruktur⁽¹²⁾ jsou možnosti menších či méně rozvinutých zemí hostit velkou výzkumnou infrastrukturu nebo se jí účastnit reálně značně omezené. Budoucí rozsáhlá infrastruktura bude pravděpodobně umístěna především v nejrozvinutějších zemích, které by v krátkodobém časovém horizontu mohly zvýšit odliv mozků uvnitř EU. Z dlouhodobého hlediska by se riziko, že k tomu dojde, mělo snížit, jelikož 28 ze 44 projektů na seznamu ESFRI je klasifikováno jako „infrastruktury na více místech“, jinými slovy infrastruktury zahrnující celoevropskou síť nějakého typu. Je tedy pravděpodobnější, že se do nich budou moci zapojit menší a méně rozvinuté země. Aby k tomuto zapojení skutečně došlo, EHSV žádá, aby byl výzkumným pracovníkům umožněn široký přístup do takových infrastruktur. Je rovněž důležité co možná nejvíce propojit vědecké, technické a administrativní pracovníky v těchto infrastrukturách rozšířených na více místech.

5.5 Okolo 15 % výzkumných pracovníků v evropských výzkumných institutech spolupracuje s průmyslem při využívání výzkumné infrastruktury. Rozvoj nové výzkumné infrastruktury tedy může vyvolat novou poptávku, čtené „spin-off“ účinky a dát dodatečný podnět k transferu znalostí a technologií do průmyslu. Může rovněž přispět k dosažení barcelonského cíle, jímž je zvýšení investic soukromého sektoru do VaV na 2 % DPH.

5.6 Plán evropské hospodářské obnovy, který Komise zahájila 26. listopadu 2008 za účelem zmírnění dopadu finanční krize na hospodářství, konkrétně zmiňuje VaV. Seznam dlouhodobých opatření vytyčených v plánu zahrnuje tzv. „inteligentní investice“. Komise na ně klade zvláštní důraz a vyzývá členské státy a soukromý sektor, aby více investovaly do VaV, inovací a vzdělávání. EHSV zdůrazňuje kladné účinky investic do výzkumné infrastruktury. Potenciální tržní hodnota investic je více než 10 miliard eur, což může napomoci zachovat vysoký počet pracovních míst v podnicích, které by byly zodpovědné za provádění projektů infrastruktur. Bylo by to též kladným stimulem k rychlejšímu přechodu na znalostní společnost.

⁽¹⁰⁾ Čl. 151 odst. 1 písm. b) směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28.11.2006, čl. 23 odst. 1 směrnice Rady 92/12/ES ze dne 25.2.1992 a čl. 15 odst. c) směrnice EP a Rady 2004/18/ES ze dne 31.3.2004.

⁽¹¹⁾ Nařízení Rady č. 1083/2006 ze dne 11.7.2006.

⁽¹²⁾ Odhadovaná průměrná hodnota ERI se pohybuje mezi 500 miliony a 1 miliardou eur.

5.7 Evropský plán postupu pro výzkumné infrastruktury slouží jako výborný základ pro národní plány. Výbor poukazuje na to, že některé členské státy tyto iniciativy nevzaly dostatečně vážně. Vyzývá je proto, aby to co nejdříve napravily a navázaly na iniciativy ESFRI a Komise.

5.8 Důraz bude v budoucím financování výzkumných infrastruktur i nadále kladen na zdroje členských států. Proto je důležité tyto zdroje koordinovat. Pouze tak bude možné dosáhnout „kritické masy“, zajistit účinnost investic a zaručit odpovídající specializaci a špičkovou úroveň vědy v infrastrukturách.

5.9 I přes nárůst financování výzkumných infrastruktur v 7. rámcovém programu a možnosti v rámci politiky soudržnosti je rozpočet EU stále příliš nízký k provedení těchto ambiciózních plánů. EHSV upozorňuje, že co se týče financování výzkumné infrastruktury je třeba zvýšit soulad mezi 7. rámcovým programem a strukturálními fondy. Vyzývá dále Komisi a členské státy, aby rozvinuly další politické nástroje, které by podnítily vyšší investice soukromého sektoru do výzkumné infrastruktury. Vítaný by též byl vyšší závazek EIB (například formou podpory z finančního nástroje pro sdílení rizik) a dalších finančních institucí.

5.10 Výbor doporučuje, aby evropská politika soudržnosti a její finanční nástroje, tj. strukturální fondy, daly vyšší prioritu rozvoji nových výzkumných a inovačních kapacit. Vyzývá vlády členských států, aby začaly více využívat strukturální fondy k modernizaci a rozšiřování svých výzkumných kapacit. Především v nových členských státech zůstávají evropské fondy často nevyužity, protože vlády neposkytují odpovídající finanční spoluúcast nebo pro ně není zlepšení výzkumných kapacit dostatečně velkou prioritou. Proto mnozí vědečtí pracovníci kvůli nedostatečným výzkumným možnostem opouštějí svoji vlast. Pokrok v této oblasti je tedy zásadní, pokud chceme úspěšně řešit problém odlivu mozků uvnitř Evropy.

6. Konkrétní připomínky

6.1 Výbor podporuje navržené osvobození od daně z přidané hodnoty, jelikož to může výrazně zvýšit atraktivitu ERI. Může jim také poskytnout konkurenční výhodu před podobnými projekty jinde ve světě. Podporujeme tedy myšlenku zaručit ERI co možná nejvyšší daňové úlevy (v souladu s pravidly o státní podpoře). Mnoho existujících výzkumných infrastruktur, které splňují

kritéria „mezinárodní organizace“ uvedená v relevantních směrnících, již osvobození od DPH a spotřební daně využívají. Současný postup však spočívá ve vleklých a komplikovaných jednáních a způsobuje zpoždění při zřizování infrastruktury a vysokou právní a finanční nejistotu. Automatické osvobození ERI, jak je předpokládá nařízení, by odstranilo hlavní překážky rozvoje a provozu výzkumných infrastruktur v Evropě.

6.2 EHSV doporučuje vážně zvážit možnost aktivnější účasti Společenství na financování ERI. Zvýšením svého vlivu prostřednictvím cílené finanční podpory může Společenství zaručit širší geografické rozšíření ERI a lepší přístup pro země, které nejsou přímými členy. Aby bylo možné provést takovou politiku, je třeba vyčlenit z 8. rámcového programu pro výzkum a vývoj dodatečné finanční prostředky.

Výbor se domnívá, že není důvod, proč by EU neměla zaujmout stejný přístup k výzkumným infrastrukturám jako ke spolufinancování jiných evropských infrastrukturálních sítí (např. silnic, železnic, elektrických sítí, plynovodů atp.).

6.3 EHSV by rád poukázal na problém spojený s náklady na provoz a údržbu ERI po ukončení počátečních investic. Podle některých odhadů mohou tyto náklady ročně dosáhnout až 20 % investiční hodnoty. Tyto náklady jsou v investičních studiích často zanedbávány a mohou do velké míry bránit hladkému dlouhodobému fungování výzkumných infrastruktur. Výbor doporučuje, aby byla v 8. rámcovém programu Společenství pro výzkum a vývoj zahrnuta možnost spolufinancování probíhajících činností výzkumných infrastruktur z evropských fondů.

6.3.1 Co se týče provozních nákladů, Výbor doporučuje, aby účtování rozumných uživatelských poplatků za společné využívání infrastruktury bylo považováno za „omezenou hospodářskou činnost“ (článek 2).

6.4 Výbor zdůrazňuje, že je důležité umožnit volný přístup do všech ERI co nejširšímu okruhu evropských výzkumných a vědeckých pracovníků. Nebylo by spravedlivé, kdyby byl v praxi přístup omezen na země, které jsou členy dané ERI, nebo byl založen výhradně na platební schopnosti. Návrh na spoluvlastnictví ze strany Společenství, uvedený v odstavci 6.2, by také usnadnil volný přístup, a tím by přispěl k lepší integraci do evropského výzkumného prostoru.

6.5 Při rozvoji a využívání prvotřídní infrastruktury je také důležité brát v úvahu ochranu duševního vlastnictví. Potenciální problémy by měly být řešeny zodpovědně a včas.

V Bruselu dne 15. ledna 2009

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Mario SEPI